

18.9.2009

Dnro 3095/2/07

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Anu Rita

Vankien henkilökohtaisesta koskemattomuudesta on huolehdittava ja naisvankien yhdenvertaisuuteen ja toimintamahdollisuuksiin on kiinnitettävä huomiota

1

ASIA

Pyhäselän vankilassa 25.9.2007 suorittamallani tarkastuksella ja eräässä tuossa yhteydessä jätetyssä kantelussa esitettiin väitteitä, joiden mukaan yhdessä työtoimintaan sijoitettujen nais- ja miesvankien valvonta ei aina ole riittävää, mikä on mahdollistanut seksuaalisen häirinnän tai muun vankien välisen kielletyn kanssakäymisen. Lisäksi arvostelua kohdistui naisvankien toimintamahdollisuuksien vähäisyyteen.

Tarkastuksella tuli esiin myös väitteitä siitä, että naisvankien asuinolosuhteisiin ja henkilökunnan määrään naisosastolla saattaa liittyä ongelmia. Naisosaston väitettiin olevan jatkuvasti ja suuressa määrin yliasutettu, jolloin majoitus ja säilytystilat ovat vankimäärään nähden liian vähäiset. Henkilökunnan määrän esitettiin olevan riittämätön naisvankien tarvitsemaan neuvontaan ja ohjaukseen nähden. Tilanteen kerrottiin johtaneen myös siihen, ettei tarkastusten suorittamiseen naisosastolla käytännössä ole aikaa, mikä on turvallisuuden kannalta ongelmallista. Lisäksi tuotiin esiin, että vähäiset henkilökuntaresurssit ovat aiheuttaneet henkilökunnan väsymistä ja sairauspoissaoloja.

Otin eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 4 §:n nojalla omasta aloitteestani tutkittavaksi Pyhäselän vankilan naisvankien toimintojen riittävän valvonnan ja naisvankien toimintamahdollisuudet sekä naisvankiosaston tilojen ja henkilökunnan riittävyden.

2

SELVITYS

Rikosseuraamusvirasto toimitti Pyhäselän vankilan selvityksen ja antoi lausunnon asiassa.

3

RATKAISU

3.1

Yhteisten työtoimintojen valvonta

3.1.1

Tilanne käytettävissä olevan selvityksen mukaan

Selvityksessä ja lausunnossa todettiin mies- ja naisvankien yhteisistä toiminnoista pääpiirteissään seuraavaa.

Naisvangit ovat osallistuneet yhdessä miesvankien kanssa puutyöverstaan toimintaan samoin kuin erilaisille kursseille jo vuosien ajan. Lisäksi nais- ja miesvankien yhteisiä toimintoja ovat olleet eräät hengelliset tilaisuudet.

Vankilan asettamien käyttäytymissääntöjen mukaan puutyöverstaalla kaikenlainen fyysinen kanssakäyminen nais- ja miesvankien kesken on kielletty samoin kuin keskustelut muuhun kuin varsinaiseen työtehtävään liittyen. Työnjohtajat kertovat nämä säännöt kaikille puutyöverstaalle töihin meneville vangeille. Mies- ja naisvangit pyritään sijoittamaan eri työpisteisiin, jotta houkutusta kanssakäymiseen ei syntyisi ja jotta valvonta olisi helpompaa. Nais- ja miesvangeilla on erilliset taukotilat ja toisten taukotiloihin meneminen on ehdottomasti kielletty. Puutyöverstaalla työskentelee päätoimisesti kolme työnjohtajaa ja virikekurssin opettaja, jotka kaikki osaltaan vastaavat vankien ohjauksesta ja valvonnasta.

Työnjohtajat eivät ole havainneet minkäänlaista naisvankeihin kohdistuvaa seksuaalista painostusta. Sen sijaan seksuaalista jännitettä tiettyjen vankien välillä on havaittu silloin tällöin. Naiset ovat ha- keutuneet miesten seuraan samalla tavoin kuin miehet naisten seuraan. Näissä tilanteissa työnjohtajat ovat informoineet toisiaan, tehostaneet valvontaa ja mikäli aiheutta on ollut, muistuttaneet vankeja käyttäytymissäännöistä. Syksyn 2007 aikana oli sattunut muutamia tapauksia, joissa vangit olivat toimineet vastoin annettuja ohjeita. Tapauksissa oli ryhdytty selvityksessä tarkemmin selostettuihin kurinpitotoimiin. Tarkasteltaessa toimintoihin osallistumista pidemmällä aikavälillä naisvankien työskentely samassa työpaikassa miesvankien kanssa ei pääsääntöisesti ole ollut ongelmallista.

Tarkastuksella ja kantelussa esiin tulleiden häirintää ja seksuaalista kanssakäymistä koskevien väitteiden selvittämiseksi Pyhäselän vankila järjesti Rikosseuraamusviraston pyynnöstä naisvangeille kyselyn heidän kokemastaan sukupuolisesta häirinnästä vankeusaikana. Kyselyyn vastanneista 15 vangista yksi kertoi joutuneensa toisen naisvankin häirinnän kohteeksi ja miesvartijan huomautelleen toisen naisvankin ulkomuodosta. Kolme vastaajaa ilmoitti kuullensa tai nähneensä vankien välistä seksuaalista kanssakäymistä. Johtopäätöksenä todetaan, että Pyhäselän naisvangit eivät koe joutuvansa epäasiallisen käytöksen kohteiksi, vaikka puutyöverstaalla syksyllä 2007 tuli ilmi edellä mainittuja tapauksia.

Rikosseuraamusviraston lausunnon johtopäätökset ovat seuraavat: Puutyöverstaalla työskentelevien vankien valvontaan on kiinnitettävä vielä aikaisempaa enemmän huomiota ja valvonta tulee järjestää siten, että henkilökuntaan kuuluva työntekijä on jatkuvasti paikalla. Voimassa olevat käyttäytymissäännöt on saatettava kirjalliseen muotoon ja ne on pidettävä vankien nähtävillä. Kurinpidollisiin toimiin ryhdyttäessä on noudatettava tasapuolista kohtelua molempiin sukupuoliin nähden.

3.1.2

Oikeusohjeita ja suosituksia

Perustuslain 7 §:n mukaan jokaisella on oikeus henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen.

Vankeuslain 1 luvun 3 §:ssä säädetään vankeuden täytäntöönpanon sisällölle asetettavista vaatimuksista muun muassa seuraavaa: Vankeus on pantava täytäntöön siten, että täytäntöönpano on turvallista vangeille. Vankeuden täytäntöönpanosta vastaavien viranomaisten on huolehdittava siitä, ettei vankeuden aikana kukaan oikeudettomasti puutu vangin henkilökohtaiseen koskemattomuuteen.

Vankeuslain 1 luvun 5 §:n mukaan vankeja ei saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa keskenään eri asemaan sukupuolen perusteella.

Vankeuslain 5 luvun 1 §:n mukaan miehet ja naiset on pidettävä eri asunto-osastoissa.

Vankeuslain 8 luvun 4 §:n mukaan vanki on sijoitettava toimintaan ottaen huomioon rangaistusajansuunnitelma, vankilan järjestys ja turvallisuus sekä yhteiskunnan turvallisuus.

Vankeuslain 8 luvun 12 §:n mukaan vangin työsuojelussa ja työturvallisuudessa noudatetaan työturvallisuuslainsäädäntöä.

Työturvallisuuslain 4 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan lakia sovelletaan rangaistusta suorittavan henkilön työhön. Saman lain 28 §:ssä säädetään häirinnästä seuraavaa: Jos työssä esiintyy työntekijään kohdistuvaa hänen terveydelleen haittaa tai vaaraa aiheuttavaa häirintää tai muuta epäasiallista kohtelua, työnantajan on asiasta tiedon saatuaan käytettävissään olevin keinoin ryhdyttävä toimiin epäkohdan poistamiseksi.

Vankeuslain 15 luvun 2 §:n mukaan vangin on käyttäydyttävä muita vankeja kohtaan asiallisesti.

Vankeuslain 16 luvun 1 §:ssä säädetään valvonnasta vankilassa muun muassa seuraavaa: Vankeja ja vankien käytössä olevia tiloja on valvottava siten kuin vankilan järjestys ja vankien turvallisuus edellyttävät.

Vankeuslaki säädettäessä perustuslakivaliokunta totesi lausunnossaan 20/2005 seuraavaa: Vakiintuneina pidettävien vankeinhoidon kansainvälisoikeudellisten periaatteiden [Ks. esim. YK:n vankeinhoidon vähimmäissäännöt] näkökulmasta on asianmukaista, että miehet ja naiset on ehdotettujen säännösten perusteella pidettävä eri asunto-osastoissa (1. lakiehdotuksen 5 luvun 1 §:n 3 mom. ja 2. lakiehdotuksen 3 luvun 1 §:n 3 mom.). Valiokunnan mielestä on lisäksi aiheellista harkita sääntelyn täydentämistä viranomaisiin kohdistuvalla velvoitteella suojata vankeja väkivallalta ja seksuaaliselta häirinnältä. Lakivaliokunta katsoi (LaVM 10/2005) lausunnossaan, että perustuslakivaliokunnan ehdottama sääntely sopii 3 §:n 2 momenttiin, jossa säädetään vankeuden täytäntöönpanon yleisistä vaatimuksista. Valiokunnan ehdotuksen mukaisesti momentin toiseksi virkkeeksi otettiin maininta täytäntöönpanosta vastaavien viranomaisten velvollisuudesta huolehtia siitä, ettei vankeuden aikana kukaan oikeudettomasti puutu vangin henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Valiokunnan mukaan näin muotoiltu yleissäännös kattaa kaikki ruumiilliseen koskemattomuuteen puuttumisen muodot ja koskee sekä vankeinhoitoviranomaisten palveluksessa olevia henkilöitä, toisia vankeja että vankilan ulkopuolisia henkilöitä.

Nais- ja miesvankien erillään pitämisestä on annettu muun muassa seuraavia suosituksia.

Yhdistyneiden kansakuntien hyväksymien vankeinhoidon vähimmäissääntöjen soveltamisoppaaksi tarkoitettu julkaisussa Vähimmäissääntöjen soveltaminen – Hyvän vankeinhoidon käsikirja (vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/97, s. 139) todetaan, että naisvangit on vähimmäissääntöjen mukaan ehdottomasti pidettävä erillään miesvangeista. Vähimmäissääntöjen kirjaimesta on käsikirjan mukaan kuitenkin sallittua poiketa, kunhan sääntöjen henkeä kunnioitetaan. Käsikirjassa korostetaan, ettei eri sukupuolta olevia vankeja tule sijoittaa yhteen ilman molemminpuolista suostumusta, että miesvankien kanssa yhdessä työskenteleville naisvangeille tulee taata kohtuullinen yksityisyys ja että aina kun eri sukupuoliin kuuluvia vankeja oleskelee yhdessä, heitä valvomaan tulee järjestää riittävä määrä asianmukaisesti valittuja vartioita. Käsikirjassa todetaan myös, että kaikissa yhteisoleskelussa ilmenevissä ongelmissa on annettava apua tehokkaasti ja osaavasti, ja kaikki järjestelyä koskevat valitukset pitää ottaa vakavasti.

Euroopan neuvoston vankilasääntöjen (Ministerikomitean suositus Rec (2006) 2) mukaan lähtökohdana olevasta nais- ja miesvankien erillään pitämisen vaatimuksesta voidaan poiketa (sääntö 18.8 ja 18.9). Vankilasääntöjen soveltamisohjeissa (commentary) todetaan nyt hyväksytyin, ettei erillään pidon aina ole välttämätöntä olla ehdoton. Soveltamisohjeiden mukaan erillään pidon lähtökohdana on kuitenkin ollut tarve suojella heikompia vankeja eikä tämä alttius hyväksikäytölle edelleenkään ole lakannut.

Rikosseuraamusvirasto asetti elokuussa 2007 työryhmän (Naisvankityöryhmä) selvittämään naisvankien sijoittamista ja toimintoja. Työryhmän mietintöön (Naiset näkyviksi, Rikosseuraamusviraston julkaisuja 3/2008) sisältyvät myös muun muassa seuraavat sukupuolisen häirinnän estämiseen liittyvät esitykset:

- Toimintojen järjestäminen naisille erikseen miehistä erityisesti kuntouttavissa toiminnoissa. Kuntoutuksen tulee perustua luottamukselliseen ja avoimeen ilmapiiriin, jossa jokaisella on mahdollisuus keskittyä omaan kuntoutusprosessiinsa. Työryhmän näkemyksen mukaan tämä mahdollisuus saattaa heikentyä naisten ja miesten yhteisissä toiminnoissa.
- Häirintätapauksia varten tulee olla selvät vahvistetut toimintakäytännöt ja puuttumiskynnyksessä tulee olla nollatoleranssi. Nopea puuttuminen vaikuttaa ennaltaehkäisevästi ja vahvistetut toimintakäytännöt varmistavat sen, että sukupuoliseen häirintään puututaan kaikissa vankiloissa toivottavalla tavalla.

Työtoiminnan osalta työryhmä esitti, että työtoimintaa voidaan järjestää sekaryhmissä, mikäli riittävä valvonta pystytään järjestämään. Työryhmän mukaan valvonnan tulee olla riittävää, jotta häiritsevältä käyttäytymiseltä vältyttäisiin.

Tasa-arvovaltuutetun toimisto on määritellyt seksuaalisen häirinnän seuraavasti:

Seksuaalisella häirinnällä tarkoitetaan sanallista, sanatonta tai fyysistä, luonteeltaan seksuaalista ei-toivottua käytöstä, jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan henkilön henkistä tai fyysistä koskemattomuutta erityisesti luomalla uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri. (www.tasa-arvo.fi)

3.1.3

Kannanotto

Esitän kannanottonani seuraavaa.

Laki edellyttää, että nais- ja miesvankien asuintilat ovat erillään toisistaan. Laki ei edellytä, että osallistumisvelvollisuus tai vapaa-ajantoiminnot toteutetaan nais- ja miesvangeille erillisinä. Eri sukupuolta olevien vankien erillään pitäminen on kansainvälinen suositus, jonka perusteena on haavoittuvaksi arvioidun vankiryhmän suojaaminen. Tämä erityinen suojelutarve tulee ottaa huomioon järjestettäessä vankien yhteisiä työ- tai muita toimintoja.

Kaikkien vankien, sukupuoleen katsomatta, tulee voida suorittaa rangaistuksensa turvallisesti, joutumatta häirinnän, epäasiallisen kohtelun, painostuksen tai muun vastaavan menettelyn kohteeksi täyttäessään osallistumisvelvollisuuttaan tai vankeusaikanaan muutoinkaan. Vankeinhoitoviranomaisen vastuulla on, että valvonta rangaistuksen häiriöttömäksi suorittamiseksi on riittävää. Rangaistuksen täytäntöönpano tulee muutoinkin järjestää siten, että vangin niin fyysinen kuin psyykinenkin koskemattomuus voidaan taata.

Käytettävissäni olevan selvityksen perusteella ei-toivotusta ja yksipuolisesta seksuaalisesta häirinnästä Pyhäselän vankilan työtoimintaan yhdessä sijoitettujen nais- ja miesvankien välillä ei ole löytynyt näyttöä. Sikäli kuin vankilan asettamia käyttäytymissääntöjä on rikottu, molemmat osapuolet ovat selvityksen mukaan olleet yhteisymmärryksessä. Vankila on puuttunut näihin ilmitulleisiin tapauksiin.

Rikosseuraamusvirasto on kehottanut Pyhäselän vankilaa lisäämään valvontaa sekä saattamaan käyttäytymissäännöt kirjalliseen muotoon ja pitämään ne vankien nähtävillä. Voin yhtyä Rikosseuraamusviraston kehoitukseen ryhtyä näihin seksuaalisen häirinnän estämiseen ja vankilan järjestyksen säilyttämiseen tähtääviin toimiin.

Pyhäselän vankilan naisvangeille järjestämän kyselyn vastausten mukaan eräs vanki oli joutunut naispuolisen vankitoverinsa sukupuolisen häirinnän kohteeksi, minkä lisäksi yhden henkilökuntaan kuuluvan väitettiin esittäneen asiattomia huomautuksia naisvangin ulkomuodosta.

Vaikka oman aloitteeni kohteena oli vain vankien osallistumisvelvollisuuden täyttämiseen liittyvä mies- ja naisvankien välinen seksuaalinen häirintä, totean kyselyn tulosten vuoksi, että vankilan tulee kaikin käytettävissäni olevin keinoin pyrkiä estämään ennalta kaikenlainen seksuaalinen häirintä sekä puuttua ilmi tulleisiin tapauksiin. Käytettävissäni ei ole tarkempaa selvitystä mainituista tapauksista eikä sitä nimettömänä suoritetun kyselyn perusteella liene saatavissakaan. Vangeilla on halutessaan ollut mahdollisuus pyytää vankilaa selvittämään kyselyssä mainittuja tapahtumia. Näiden

seikkojen vuoksi voin tässä yhteydessä vain korostaa vankilan velvollisuutta huolehtia siitä, ettei kukaan oikeudettomasti puutu vangin henkilökohtaiseen koskemattomuuteen.

3.2

Naisvankien toimintamahdollisuudet

3.2.1

Saatu selvitys

Sekä Pyhäselän vankilan että Rikosseuraamusviraston mukaan toimintojen tarjonta Pyhäselän vankilassa on hyvällä tasolla, vaikkakin naisvankien mahdollisuudet osallistua toimintoihin ovat olleet hieman miesvankeja heikommät. Selvityksen antamishetkellä kolme naisvankia oli toimintojen ulkopuolella.

3.2.2

Oikeusohjeita ja suosituksia

Perustuslain 6 §:ssä säädetään yhdenvertaisuudesta muun muassa, ettei ketään saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen perusteella.

Vankeuslain 1 luvun 5 §:n mukaan vankeja ei ilman hyväksyttävää syytä saa asettaa keskenään eri asemaan sukupuolen perusteella.

Vankeuslain 8 luvun 3 §:n mukaan vangille on annettava vahvistettuna työ- ja toiminta-aikana tilaisuus täyttää osallistumisvelvollisuutensa rangaistusajan suunnitelman toteutumista edistävässä toiminnassa.

Kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi toimiva eurooppalainen komitea (European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, CPT) on julkaisussaan The CPT standards (CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2006) todennut naisvankien toimintojen järjestämisen ongelmista sekä nais- ja miesvankien yhdenvertaisista toimintamahdollisuuksista seuraavaa.

Equality of access to activities

Women deprived of their liberty should enjoy access to meaningful activities (work, training, education, sport etc.) on an equal footing with their male counterparts. As the Committee mentioned in its last General Report, CPT delegations all too often encounter women inmates being offered activities which have been deemed "appropriate" for them (such as sewing or handicrafts), whilst male prisoners are offered training of a far more vocational nature.

In the view of the CPT, such a discriminatory approach can only serve to reinforce outmoded stereotypes of the social role of women. Moreover, depending upon the circumstances, denying women equal access to regime activities could be qualified as degrading treatment.

Rikosseuraamusviraston työryhmän (Naisvankityöryhmä) mietinnössä (Naiset näkyviksi, Rikosseuraamusviraston julkaisuja 3/2008) esitettiin naisvangeille tarjottavan työtoiminnan, koulutuksen ja kuntoutuksen monipuolistamista.

3.2.3

Kannanotto

Naisvankien toimintamahdollisuuksien asianmukainen järjestäminen on koko vankeinhoitolaitosta koskeva ongelma. Naisvankityöryhmä on todennut asiasta muun muassa seuraavaa:

Naisvangeille tarkoitettuja toimintoja leimaa vähäisyys ja kuntoutuksen järjestämisen satunnaisuus. Naisvankien toimintamahdollisuuksien vähäisyys vaikeuttaa naisten rangaistusajan suunnitelmien toteuttamista kaikissa aluevankiloissa. Naiseryityistä ryhmämuotoista kuntoutusta on jossain määrin kehitetty vain Vanajan vankilassa, muissa vankiloissa käytetään alun perin miehille suunniteltua päihdekuntoutusta. Työryhmän keskeinen selvityskohde on ollut se, onko mielekkäämpää järjestää joitakin naisvankien toimintoja valtakunnallisesti ja pyrkiä tällä takaamaan naisille mahdollisuus osallistua heille riski- ja tarvearvioiden perusteella suunniteltuihin toimintoihin vai onko kotipaikkäläheisyys, joka ei kuitenkaan kovin hyvin toteudu suurissa aluevankiloissa tätä tärkeämpi periaate.

Naisten työtoiminta on työryhmän näkemyksen mukaan varsin yksipuolista ja perinteiseen käsityötoimintaan painottuvaa. Lähes kaikissa sijoitusvankiloissa pystytään kuitenkin tarjoamaan naisille jonkinlaista työtoimintaa joko osa-aikaisesti tai kokoaikaisesti. Naisille tarjolla oleva vankeusaikainen koulutus on niukkaa. Naisilla ei ole tällä hetkellä mahdollisuutta osallistua ammatilliseen koulutukseen vankeusaikana.

Naisvankityöryhmän mietinnöstä käy siis ilmi, että naisvankien toimintoihin ja yhdenvertaisuuteen liittyviä CPT:n edellä mainitsemia ongelmia on myös Suomen vankeinhoidossa.

Minulla ei ole perusteita epäillä, että naisvankien toimintamahdollisuudet olisi Pyhäselän vankilassa järjestetty ainakaan heikommin kuin vankeinhoitolaitoksessa muutoinkaan. Toimintamahdollisuuksiin liittyvät ongelmat ovat vankeinhoitolaitoksen tiedossa ja Naisvankityöryhmä on esittänyt toiminnan monipuolistamista. Kiinnitän kuitenkin myös omalta osaltani vankeinhoitolaitoksen huomiota naisvankien toimintamahdollisuuksien lisäämiseen ja monipuolistamiseen sekä yhdenvertaisuuteen suhteessa miesvankeihin.

3.3

Naisvankien olosuhteet – henkilökunnan ja tilojen riittävyys

3.3.1

Käytettävissä oleva selvitys

Henkilökunta

Naisosastolla työskentelee päätoimisesti yksi vartija. Pyhäselän vankilan selvityksessä kerrotaan yksityiskohtaisesti toimenpiteistä ja järjestelyistä, joilla hänen työtaakkaansa on pyritty helpottamaan, sekä todetaan, että vankila pyrkii koko ajan löytämään keinoja naisosaston työpaineen helpottamiseksi. Selvityksessä ilmoitetaan myös, että osaston tarkastuksia pyritään tekemään suhteellisen säännönmukaisesti, eivätkä ne ole riippuvaisia yksistään naisosaston vartijasta tai vartijoista, vaan kysymykseen tulevat ennemminkin yleiset henkilöstöresurssit.

Tilat

Pyhäselän vankilassa on 17 naisvankipaikkaa. Vuonna 2007 naisvankeja oli keskimäärin 19 – 21, enimmillään 24. Naisvangit on pyritty sijoittamaan siten, että heidän omat toivomuksensa asuttamisesta on otettu huomioon mahdollisuuksien mukaan. Vuonna 2006 naisosaston ilmanvaihtoa tehostettiin ja pyrittiin siten parantamaan asumisviihtyvyyttä. Yliastus osastolla on kiristänyt ilmapiiriä, koska sellejä ei ole alunperin suunniteltu useamman vangin asuttavaksi. Myös säilytystilojen puute on aiheuttanut ongelmia.

Pyhäselän vankila on aktiivisesti pyrkinyt etsimään naisvangeista sellaisia, jotka voitaisiin sijoittaa esimerkiksi avovankilaan tai johonkin muuhun alueen vankiloista, jotta yliasutustilanne helpottuisi.

Tällä hetkellä (tilanne 1.9.2009) Pyhäselän vankilaan on sijoitettuna 17 naisvankia, eli vahvistetun paikkaluvun mukainen määrä. Heinäkuussa (tilanne 16.7.2009) naisvankeja on ollut 18.

3.3.2

Oikeusohjeita ja suosituksia

Vankeuslain 1 luvun 3 § edellyttää, että vankilan olot järjestetään niin pitkälle kuin mahdollista vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja. Saman lainkohdan mukaan vankeus on pantava täytäntöön siten, että täytäntöönpano on turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vangeille.

Vankeuslain 1 luvun 5 §:n 1 momentin mukaan vankeja on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen.

Vankeuslain 7 luvun 1 §:n mukaan vankien käytössä tulee olla asianmukaiset asuintilat.

Rikosseuraamusviraston määräyksen Vankien asuminen ja perushuolto (24/011/2006) mukaan Rikosseuraamusvirasto vahvistaa aluevankiloiden esityksestä vankipaikkojen määrän. Vankipaikkojen tulee täyttää muun muassa seuraavat määräyksessä mainitut vähimmäisvaatimukset: Useamman vangin sellissä on oltava tilaa vähintään 5,5 m² vankia kohti ja selliin pitää voida järjestää jokaiselle vangille tarvittavat kalusteet. Jos vankilaan joudutaan majoittamaan enemmän vankeja kuin siinä on vähimmäisvaatimukset täyttäviä vankipaikkoja, tilannetta pidetään määräyksen mukaan ylimajoitustilanteena, jolloin sellin ilmanvaihtoa pitää voida lisätä todellista vankimäärää vastaavaksi.

Euroopan neuvoston vankilasäännöissä (Ministerikomitean suositus Rec (2006) 2) todetaan seuraavaa:

Resurssien puute ei ole peruste vankilaloille, jotka loukkaavat vankien ihmisoikeuksia. (sääntö 4)

Vangeille järjestettyjen asuintilojen ja erityisesti kaikkien makuutilojen on oltava ihmisarvoa ja mahdollisuuksien mukaan yksityisyyttä kunnioittavia sekä terveys- ja hygieniavaatimusten mukaisia. Asianmukaista huomiota on kiinnitettävä ilmasto-oloihin ja erityisesti lattiapinta-alaan, ilman kuutiomäärään, valaistukseen, lämmitykseen ja ilmanvaihtoon. (sääntö 18.1)

Kaikissa rakennuksissa, joissa vankien on asuttava, työskenneltävä tai kokoonnuttava:

a. on oltava riittävän suuret ikkunat, jotta vankien on normaaliolosuhteissa mahdollista lukea tai työskennellä luonnonvalossa, ja niiden kautta on saatava raitista ilmaa, jollei käytössä ole riittävää ilmastointijärjestelmää;

b. on oltava keinovalaistus, joka täyttää yleisesti hyväksytyt tekniset standardit; ja

c. on oltava hälytysjärjestelmä, jonka avulla vangit voivat ottaa yhteyttä henkilökuntaan viipymättä. (sääntö 18.2)

Kohdissa 1 ja 2 mainittujen seikkojen erityisistä vähimmäisvaatimuksista on säädettävä kansallisessa lainsäädännössä. (sääntö 18.3)

Kansallisella lainsäädännöllä on taattava, ettei näitä vähimmäisvaatimuksia rikota vankiloiden yliasuutuksella. (sääntö 18.4)

Vangit on pääsääntöisesti majoitettava öisin yhden hengen selleihin paitsi silloin, kun makuutilojen jakaminen sopii heille paremmin. (sääntö 18.5)

Asuintilat jaetaan vain, jos ne soveltuvat siihen, ja niihin on sijoitettava vankeja, jotka soveltuvat olemaan tekemisissä toistensa kanssa. (sääntö 18.6)

Vangeille on mahdollisuuksien mukaan tarjottava vaihtoehto ennen kuin heitä vaaditaan nukkumaan jaetuissa makuutiloissa. (säännöt 18.7)

3.3.3

Kannanotto

Henkilökunta

Rikosseuraamusviraston työryhmän (Naisvankityöryhmä) mietinnössä (Naiset näkyviksi, Rikosseuraamusviraston julkaisu 3/2008) esitettiin naisosastojen henkilöstöresursseista muun muassa seuraavaa:

Naisosastojen henkilöstöresurssit ovat vaihtelevia, mutta useiden vankiloiden yleinen ongelma on henkilöstövaje, mikä heijastuu myös naisosastojen henkilöstöön. Miesvankiloiden yhteydessä olevilla pienillä naisosastoilla ei välttämättä ole omaa henkilökuntaa, jolloin naisvankien asiat eivät ole erityisesti kenenkään vastuulla. Henkilökunnalla ei ole välttämättä ammatillisia taitoja tunnistaa naisvankien tarpeita ja ohjata heitä adekvaattien palveluiden piiriin. Joissakin vankiloissa naisvankiosastot on heikommin resursoitu henkilöstön määrän suhteen kuin vastaavat miesosastot. Naisosaston toimiminen saattaa jäädä liiaksi yhden tai kahden virkailijan varaan ja henkilökunnan väsyminen ja sairauspoissaolot voivat edelleen huonontaa tilannetta.

Työryhmän näkemyksen mukaan naisvankiosastolla tulee olla oma vastuuhenkilö ja hänellä työpari. Ainoastaan siinä tapauksessa, että osasto on hyvin pieni, tehtäviin tulisi voida sijoittaa muita vastuita.

Naisvankikysymyksen ei tule olla yksittäisten naisosastoilla työskentelevien henkilöiden tai yksittäisten vankilan johtajien vastuulla. Niiden vankiloiden, joissa naispaikkoja on, tulee sisällyttää naisvankikysymys toimintapolitiikkaansa ja kaikkiin toimintaa koskeviin asiakirjoihin ja kannanottoihin, kuten vankilan järjestyssääntöön. Tämän tulee työryhmän näkemyksen mukaan olla valtakunnallinen linjaus siten, että se on automaattista naispaikkoja sisältävissä vankiloissa eikä ole riippuvaista yksittäisten virkamiesten "naisasiamyönteisyydestä".

Pyhäselän vankila ja Rikosseuraamusvirasto eivät ymmärtääkseni ole tarkoittaneet kiistää sitä, että naisosaston henkilökunnan määrä on ainakin ajoittain ollut riittämätön, mikä on johtanut muun muassa henkilökunnan väsymiseen. Sen sijaan naisosastolla tehtävät tarkastukset eivät saadun selvityksen mukaan ole yksinomaan naisosaston henkilökunnan varassa ja tarkastuksia tehdään suhteellisen säännönmukaisesti.

Henkilöstön riittävyys ja jaksaminen on koko vankeinhoitolaitosta koskeva ongelma. Pyhäselän vankila on omalta osaltaan yrittänyt löytää ratkaisuja asiaan. Lisäksi myös Naisvankityöryhmä on kiinnittänyt huomiota henkilökunnan riittävyyteen naisvankiosastoilla yleensä ja esittänyt vankiloille toimintasuosituksia. Pyhäselän vankilan jo tekemät toimenpiteet ja naisvankityöryhmän suositukset huomioon ottaen tyydyn tässä vaiheessa kiinnittämään vankeinhoitolaitoksen huomiota siihen, että henkilökunnan riittämättömyys ei saa olla esteenä naisvankien asianmukaiselle ja miesvankeihin nähden yhdenvertaisille olosuhteille ja kohtelulle.

Tilat

Pyhäselän vankilan naisvankiosastolla on vuonna 2007 ollut jatkuvasti ylimajoitustilanne. Korkea vankiluku on koko vankeinhoitolaitosta koskeva ongelma, joka vaikeuttaa monin tavoin muun muassa vankien asianmukaista kohtelua, vankilan turvallisuuden ylläpitämistä ja vankeuden täytäntönpäön tavoitteiden toteutumista. Vankeinhoitolaitoksen johto ja kriminaalipolitiikasta viime kädessä vastaava oikeusministeriö ovat pyrkineet etsimään ratkaisuja, joilla vankimäärää voitaisiin vähentää ja yliasutusongelma siten poistaa. Yksittäisen vankilan mahdollisuudet vaikuttaa sinne sijoitettavien vankien määrään ovat varsin rajalliset. Saadun selvityksen mukaan Pyhäselän vankila on pyrkinyt käytettävissään olevin keinoin vähentämään yliasutusta. Uusimpien vankilukutietojen mukaan Pyhäselän vankilassa on naisvankeja heille tarkoitettujen vankipaikkojen mukainen määrä. Minulla ei enää ole Pyhäselän vankilan osalta aihetta toimenpiteisiin.

4

LOPPUTULOS

Vankeinhoitoviranomaisten oman aloitteeni johdosta tekemä selvitystyö ei tuonut esiin Pyhäselän vankilan naisvankien seksuaalista häirintää työtoimintojen aikana. Rikosseuraamusvirasto piti kuitenkin aiheellisena vankien valvonnan lisäämistä ja työpaikalla käyttäytymistä koskevien sääntöjen pitämistä vankien nähtävillä. Omalta osaltani voin yhtyä Rikosseuraamusviraston lausumaan.

Pyhäselän vankilan naisvangeille suoritetussa kyselyssä ilmoitettiin kahdesta muusta kuin työtoimintaan liittyvästä tilanteesta, joissa vanki oli kokenut seksuaalista häirintää. Tämän vuoksi korostan vankilan velvollisuutta huolehtia siitä, ettei kukaan oikeudettomasti puutu vangin henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Vankilan tulee kaikin käytettävissään olevin keinoin pyrkiä estämään ennalta kaikenlainen seksuaalinen häirintä ja puuttua ilmi tulleisiin tapauksiin.

Naisvankien toimintamahdollisuudet, naisvankiosaston yliasutus ja siihen liittyvä asuintilojen ahtaus sekä henkilökunnan riittämätön määrä ovat myös olleet ongelmallisia kysymyksiä Pyhäselän vankilassa. Kiinnitän vankeinhoitolaitoksen huomiota naisvankien toimintamahdollisuuksien lisäämiseen ja monipuolistamiseen sekä yhdenvertaisuuteen suhteessa miesvankeihin. Kiinnitän vankeinhoitolaitoksen huomiota myös siihen, että henkilökunnan riittämättömyys ei saa olla esteenä naisvankien

asianmukaiselle ja miesvankeihin nähden yhdenvertaiselle kohtelulle.

Saatan nämä käsitykseni Rikosseuraamusviraston sekä Itä-Suomen aluevankilan johtajan ja Pyhäselän vankilan johtajan tietoon.

Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni myös oikeusministeriölle tiedoksi.